

DOSYA TÜRLERİ

Dosyalar, dosya adı ve uzantısı olmak üzere 2 temel bölümden oluşur. Adı ile uzantısı arasına **nokta (.)** koyularak birbirinden ayrılır. Dosyaların uzantısına göre türü ve hangi uygulama ile açılabileceği gibi bilgilere ulaşabiliriz.

Ses Dosyaları	Video Dosyaları	Metin Dosyaları	Tablo ve Hesaplama Dosyaları	Görsel Dosyaları	Elektronik Kitap	Uygulama ve Sistem Dosyaları	Sıkıştırılmış Dosyalar
							
mp3, wav wma, ogg	avi, mpeg, mp4, mkv	docx, rtf, txt, odt	xlsx, csv	jpeg, png, bmp, gif, webp	pdf, epub	exe, apk, dat, bin	zip, rar

ETİK DEĞERLER

- 1 Ekranın diğer tarafında bir insan olduğunu unutmayın.
- 2 İletişim kurarken kibar olun.
- 3 Saygılı olun. Hataları hoş görün.
- 4 Argo, hakaret, küfür kelimeleri kullanmayın. Türkçeyi düzgün bir şekilde kullanın.
- 5 Sonradan hoşunuza gitmeyebilecek fotoğraf ve videolarınızı bir anlık eğlence için paylaşmayın.
- 6 Kendinizi eleştirin. Sosyal medyada gerçekten olduğunuz gibi mi görünüyorsunuz?
- 7 Başkalarına kendinize davranılmasını istediğiniz gibi davranıyor musunuz?
- 8 İzin almadan başkalarına ait içerikleri kullanmayın ve paylaşmayın.
- 9 Şaka maksatlı yazdığınız mesajlar farklı anlaşılabilir.
- 10 Sanal ortamda tümü büyük harflerle yazmak, bağırarak anlamına gelir. Nasıl günlük yaşamda herkesle bağırarak iletişim kurmak olumsuz karşılanıyorsa sanal dünyada da böyledir.
- 11 Sayıya değil niteliğe önem verin. Sosyal medya uygulamalarında binlerce içerik paylaşmaktansa faydalı birkaç paylaşım toplum yararına olacaktır.

SİBER ZORBALIK

Siber zorbalık (*sanal zorbalık, çevrimiçi zorbalık*) ise dijital platform ve araçlar üzerinden gerçekleştirilen zorbalık türüdür. Mobil telefonlar, tabletler ve bilgisayarlar üzerinden erişilebilen her türlü sosyal medya ve anlık mesajlaşma uygulaması siber zorbalığa aracı olabilir.

Aşağıdaki davranışlar, tekrarlanmaları hâlinde siber zorbalığa girmektedir:

SİBER ZORBALARDAN KORUNMAK

- 1. Profil Gizliliği:** Kişisel bilgiler sosyal medya uygulamalarında herkese açık şekilde paylaşılmamalıdır.
- 2. Kullanıcı Engelleme/Şikâyet Etme:** Siber zorbalığa ya da internetteki uygunsuz içeriklere katılmak zorunda değiliz. Sizi rahatsız eden kişileri engelleyebilir/şikâyet edebiliriz. Yapabiliyorsak zorbalık delili olan içeriklerin ekran görüntüsünü de almalıyız.
- 3. Sanal Arkadaşlar:** İnternette sizi takip eden, arkadaşlık isteği yollayan kişiler kötü niyetli olabilirler. Tanımadığımız kişilerden gelen arkadaşlık isteklerini kabul etmemeliyiz.
- 4. Önce Düşün Sonra Paylaş:** Sanal dünyada yapılan her paylaşım, arkasında bir iz bırakır. Yapılan paylaşımlar kısa sürede binlerce insana ulaşabilir. Herkesin görmesi/bilmesi durumunda neler olabileceğini düşünmeden paylaşım yapmamalıyız.
- 5. Gerçekte Söyleyebilir misin?:** Başkalarının paylaşımlarına yorum yazarken ya da başkaları hakkında paylaşım yaparken gerçek hayatta aynı şeyi söyleyebilir misiniz?

TELİF HAKKI

Telif hakkı, bir kişinin fikrî emeğiyle oluşturduğu eseri üzerindeki hukuki haklarıdır. Her bireyin ürettiği eserden doğan maddi-manevi faydalarının korunmasını istemesi en temel insani haklardanır. Ülkemizde telif hakları, **5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu** ile düzenlenmektedir. Bazı telifli eserler;

- Yazılı eserler (*kitaplar, şarkı sözleri, makaleler, internet sayfaları, vb.*)
- Görsel eserler (*fotoğraflar, tablolar, karikatürler, heykeller, vb.*)
- Sesli eserler (*şarkılar, melodiler, vb.*)
- Planlar ve tasarımlar
- Bilgisayar yazılımları ve dijital oyunlar

Fikir ve Sanat eserleri kanununa göre yayınlanmış bir eserin korunma süresi eser sahibinin yaşamı süresince ve vefatından sonra **70 yıldır**. Korunma süresi biten eserler eser sahibinden izin alınmaksızın kullanılabilirler.

LİSANS TÜRLERİ

- **Ücretsiz Yazılım (Freeware):** Dağıtımı ve kullanımı ücretsiz olan oyun ve yazılımlardır. Arama motorlarında arama yaparak pek çok konuda ücretsiz yazılım bulabilirsiniz. Örneğin ücretsiz oynayabileceğiniz oyunları bulmak için “**ücretsiz oyunlar**” şeklinde arama yapabilirsiniz.
- **Açık Kaynaklı Yazılımlar (Open Source):** Üzerinde değişiklik yapılmasına da izin veren yazılım türüdür. Yazılımın kodlandığı programlama dilini bilen kişiler bu programlarda istediği değişiklikleri yapabilirler. Örneğin açık kaynaklı olan Linux çekirdeğini kullanan bir sürü dağıtım bulunmaktadır. Ülkemizin yerli ve millî işletim sistemi olan Pardus da bir Linux dağıtımıdır.
- **Geçici Kullanımlı Yazılımlar (Trial):** Önceden belirlenmiş bir kullanım süresi (15 gün, 30 gün gibi) bulunan yazılımlardır. Kullanım süresi sonra erdiğinde kullanmaya devam etmek için ücretini ödeyerek yazılımı satın almak gerekmektedir. Deneme sürümü olarak da bilinir.
- **Demo Yazılımlar:** Tanıtım amacıyla ürünün belirli özelliklerinin kısıtlandığı lisans türüdür. Bir oyunun sadece ilk bölümünün oynanabilmesi, video düzenleme yazılımlarında programın isminin kaydedilen videoda görünmesi gibi durumlarla demo yazılımlarda karşılaşılabilir. Ürünü tüm özellikleri ile kullanmak için satın almak gerekir.
- **Geliştirme Aşaması (Beta):** Henüz tam olarak bitmemiş, ancak bazı özellikleri kullanılabilen yazılımlardır.
- **Ücretli (Lisanslı) Yazılım:** Kullanmak için gerekli lisans ücretinin ödenmesi gereken yazılımlardır. Kullanım, dağıtım, kopyalama gibi durumlar için lisans sözleşmesinde belirtilen kurallar geçerlidir.

EN ÇOK KARŞILAŞILAN BİLİŞİM SUÇLARI

- Kredi kartı dolandırıcılığı
- Sosyal medyada başkasının adı ve fotoğrafıyla hesap açılması (sahte hesap)
- Başka kişiler/topluluklar hakkında nefret söylemleri
- Sosyal ağlarda sahte hesaplarla hakaret edilmesi
- Başkalarının kişisel bilgilerinin çevrimiçi ortamda paylaşılması
- Ücretli oyun ve yazılımların korsan olarak kullanılması
- Yasa dışı yayınlar yapılması

ZARARLI YAZILIMLAR

- **Virüsler:** Bulaştığı bilgisayardaki dosyaları silebilir, verilere zarar verebilir. Bilgisayarı yavaşlatır. Kendini başka bilgisayarlara yaymaya çalışır.
- **Truva Atı (Trojan):** Faydalı bir yazılım ya da oyun gibi görünerek sisteme sızar. Bilgisayarda güvenlik açığı yaratır. Belirlenen zamanda aktif hâle gelir. Bilgisayar korsanlarının internet üzerinden bilgisayara erişmesini sağlar.
- **Solucan (Worm):** Kendini sürekli kopyalar. Sistemin yavaşlamasına neden olur. Ağ bağlantısı üzerinden yayılır.
- **Reklam Yazılımı (Adware):** Bilgisayar açıkken kendiliğinden reklam sayfalarını açan bir zararlı yazılımdır.
- **Casus Yazılım (Spyware):** Bilgisayara yüklendikten sonra kullanıcı ve bilgisayar hakkında bilgi toplayıp kaydeder. İnternet bağlantısı tespit ettiğinde kaydettiği bilgileri bilgisayar korsanlarına iletir.
- **Fidye Yazılımı (Ransomware):** Bulaştığı bilgisayardaki tüm dosyaları şifreler. Bu dosyaların tekrar kullanılamaması anlamına gelir. Bu virüse yakalanan kişiler şifrelemenin açılması için ödeme yapmaları gerektiğine dair bir mesaj alırlar. Ancak ödeme yapılması durumunda bile dosyaların geri alınacağı kesin değildir.

Zararlı Yazılımlardan Nasıl Korunurum?

- Güncel antivirüs ve güvenlik duvarı yazılımları kullanın.
- Önemli dosya, klasör ve bilgilerinizi yedekleyin.
- İşletim sistemini ve uygulama yazılımlarını güncel tutun.
- Korsan yazılım kullanmayın.
- Güvenilirliğinden şüphe ettiğiniz e-posta eklerini açmayın.